

УДК 027.625:371.8

Алла Іванівна Гордієнко,
генеральний директор Національної бібліотеки України для дітей

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СВІТОГЛЯДУ ПІДЛІТКІВ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ ДІЯЛЬНОСТІ ДИТЯЧОЇ БІБЛІОТЕКИ

У статті відзначено важливу роль дитячої бібліотеки у процесі формування громадянського світогляду підлітків, зважаючи на зниження інтересу до національної історії, культури і традицій, падіння освітнього і культурного рівня значної частини підлітків, безвідповідальне ставлення до виконання громадянських обов'язків, нівелюванням таких цінностей як Батьківщина, патріотизм, громадянськість, обов'язок, честь, гідність, самовідданість. Вказано на відсутність відповідних ґрунтовних комплексних культурологічних досліджень. Розкрито культуроутворюючу функцію дитячої бібліотеки, що полягає в здатності останньої проникати у світ іншої культури завдяки вихованню у своїх читачів культурної сприйнятливості, правильної інтерпретації проявів комунікативних властивостей різних культур. Наведено заходи Національної бібліотеки України для дітей з формування громадянського світогляду підлітків.

Ключові слова: громадянський світогляд, громадянськість, дитяча бібліотека, підлітки.

В статье отмечена важная роль детской библиотеки в процессе формирования гражданского мировоззрения подростков, несмотря на снижение интереса к национальной истории, культуры и традиций, падение образовательного и культурного уровня значительной части подростков, безответственное отношение к выполнению гражданских обязанностей, нивелированием таких ценностей как Родина, патриотизм, гражданственность, долг, честь, достоинство, самоотверженность. Указано на отсутствие соответствующих фундаментальных комплексных культурологических исследований. Раскрыта культуроформирующая функция детской библиотеки, которая заключается в способности последней проникать в мир иной культуры благодаря воспитанию у своих читателей культурной восприимчивости, правильной интерпретации проявлений коммуникативных свойств различных культур. Приведены мероприятия Национальной библиотеки Украины для детей по формированию гражданского мировоззрения подростков.

Ключевые слова: гражданское мировоззрение, гражданственность, детская библиотека, подростки.

The article noted the important role of children's libraries in the formation of the civil vision teenagers, given the declining interest in national history, culture and traditions, falling educational and cultural level of large adolescent, irresponsible attitude to civic duties, leveling values such as Homeland patriotism, citizenship, duty, honor, dignity and dedication. Specified on the relevant fundamental lack of

comprehensive cultural studies. Disclosed kulturoutvoryuyucha feature children's library, which is the ability of the latter to enter the world of another culture through the education of the readers of cultural sensitivity, correct interpretation displays communicative properties of different cultures. The ways of the National Library of Ukraine for Children of formation of civil outlook adolescents.

Key words: civic outlook, citizenship, children's library, teenagers.

Бібліотеки є одним з найдавніших культурних інститутів людства. Шляхом еволюції давня бібліотека, головною метою якої було накопичення книжкових багатств, перетворилася на стійкий соціокультурний інститут, який впорядковує та організовує духовну, інтелектуальну, культурну сфери життєдіяльності сучасної людини. Нині бібліотеки, у тому числі й дитячі, визначають свою роль у соціальній і культурній інфраструктурі суспільства, залишаючись, як і раніше, державним гарантом захисту прав дітей на культурне, духовне життя і на вільний доступ до інформації. У цьому процесі самовизначення дитяча бібліотека повинна орієнтуватися на завдання цілісного освоєння культури суспільства дитиною, ставши для неї транслятором джерел духовного багатства, накопиченого людством.

Ця мета діяльності сучасної дитячої бібліотеки передбачає, зокрема, й формування громадянського світогляду підлітків, що є вкрай важливим у сучасній ситуації в країні: глибокі соціальні і культурні зміни, які відбуваються сьогодні, супроводжуються зниженням інтересу до національної історії, культури і традицій, падінням освітнього і культурного рівня значної частини підлітків, безвідповідальним ставленням до виконання громадянських обов'язків, нівелюванням таких цінностей як Батьківщина, патріотизм, громадянськість, обов'язок, честь, гідність, самовідданість. Оскільки суть громадянського виховання полягає в тому, щоб сформувати у підростаючого покоління громадянську позицію, яка виражає прагнення особистості до досягнення високих моральних ідеалів, патріотичної та інтернаціональної свідомості і забезпечує найбільш повну реалізацію творчих можливостей, значення бібліотечних установ у цьому процесі складно переоцінити. Адже дитяча бібліотека, поряд зі школою і суспільством загалом, має можливість активно долучитися до формування громадянського світогляду у підростаючого покоління, яке згодом безпосередньо впливатиме на рівень розвитку громадянського суспільства в державі.

Отже, наукова проблема, що розкривається у статті, полягає в з'ясуванні особливостей діяльності дитячої бібліотеки як формоутворення культури з формування громадянського світогляду підлітків.

Правомірність розгляду даної проблеми з точки зору культурології доведена культуроутворюючою функцією дитячої бібліотеки, яка полягає в тому, що бібліотека, у тому числі й дитяча, здатна проникати у світ іншої культури завдяки вихованню у своїх читачів культурної сприйнятливості, правильної інтерпретації проявів комунікативних властивостей різних культур тощо. Крім того, бібліотека, у тому числі й дитяча, потужно впливає на культурний процес, на відбір культурних цінностей через вироблення власної технології добору, зберігання, передання текстів, формату і якості їх носіїв та процесу каталогізування, що дає цілком обґрунтовані підстави розглядати бібліотеку не лише як чинник детермінації культурних процесів, а й як культурно-

просвітній інститут, спроможний активно долучитися до процесу формування громадянської свідомості громадян країни.

Актуальність вивчення питання формування громадянського світогляду підлітків засобами дитячих бібліотек обумовлена усвідомленням того факту, що глибокі соціальні й культурні зміни, які відбуваються нині, супроводжуються зниженням інтересу до національної історії, культури і традицій, падінням освітнього і культурного рівня значної частини підлітків, безвідповідальним ставленням до виконання громадянських обов'язків, нівелюванням таких цінностей як Батьківщина, патріотизм, громадянськість, обов'язок, честь, гідність, самовідданість. У такій ситуації вкрай необхідні нові підходи до формування громадянського світогляду молодого покоління, які б відповідали сучасним реаліям. Дитяча бібліотека має усі можливості до застосування відповідних технологій, які б адекватно відображали потреби часу. Саме ця обставина спонукає до вивчення даного питання у такому формулюванні – формування громадянського світогляду підлітків як один із напрямів діяльності дитячих бібліотек.

Бібліотека як феномен культури привертає до себе дослідницький інтерес з часу усвідомлення її як необхідного елементу життя і діяльності культурної людини. Опис бібліотеки як культурного центру зустрічається ще в античних авторів, мислителів Середньовіччя та діячів Відродження. Однак знадобилася зміна самої теорії культури, набуття нею нового статусу, щоб постало питання про бібліотеку як формоутворення культури.

Дитяча бібліотека є об'єктом вивчення у виданнях Національної бібліотеки України для дітей [9; 10], у працях провідних бібліотекарів і науковців [4; 7; 8]. Дослідження питань діяльності спеціалізованої бібліотеки для дітей, теоретичне осмислення дитячої бібліотеки як соціокультурного феномена відображені в праці Н. Л. Голубевої [6]. Функції дитячих бібліотек розглядаються в працях М. П. Васильченка [5], О. І. Алімаєвої [2] та ін. Зокрема, дослідники виокремлюють культууроутворюючу функцію дитячої бібліотеки, яка полягає в тому, що вона, бібліотека, здатна проникати у світ іншої культури завдяки вихованню у своїх читачів культурної сприйнятливості, правильної інтерпретації проявів комунікативних властивостей різних культур. Знання через читачів бібліотеки ніби «перетікають» в інші культури, а через них в інші сфери діяльності, що дає змогу бібліотеці займати стабільне місце в процесах міжкультурних взаємодій і зберігатися у просторі світової культури [17, с. 12]. Це дає підстави стверджувати, що дитяча бібліотека завдяки продуманому формуванню бібліотечного фонду вирішує проблеми зберігання паттернів високої культури, тим самим зберігаючи «мозаїчність» загальнонародської культури, нівелюючи тенденції до глобалізації, уніфікації і стандартизації культурних процесів.

Зазначені автори та їхні концептуальні побудови свідчать про наявність наукового інтересу до бібліотеки, зокрема дитячої, та спроби поєднати всебічні підходи до неї як феномена культури з практичною діяльністю реальної бібліотеки, яка переживає нині складні трансформації.

Проблематика громадянськості, громадянського виховання, громадянської свідомості тощо є об'єктом вивчення переважно педагогіки, і представлена широким

колом праць. Зокрема, гуманістичні засади громадянського виховання розкрито у працях І. Д. Беха, О. І. Пометун та ін. [3; 14]. Історично-педагогічний аспект громадянського виховання висвітлювався в працях О. В. Сухомлинської, М. М. Чепіль, Я. М. Яціва та ін. [18; 19; 20]. Шляхи громадянського виховання учнів основної школи в позаурочній діяльності розглянуто у праці Л. О. Рехтети [16]. Громадянське виховання старшокласників у процесі історико-краєзнавчої діяльності розкрито у праці О. Ф. Кошолап [11]. Психолого-педагогічні, соціально-педагогічні особливості національно-патріотичного виховання представлені працями О. Вишневського, Т. Дем'янюк, І. Єрмакова, А. Капської, В. Кіндрата, І. Коваленко, П. Кононенко, В. Кузя, І. Мартинюка, В. Оржеховської, С. Павлюка, А. Погрібного, Ю. Руденка, М. Стельмаховича, Б. Ступарика, Є. Сявак, К. Чорної, П. Щербаня та ін. У зарубіжній педагогіці проблемі формування громадянина присвячені праці А. Адлер, А. К. Вейнберга, Р. Г. Вудса, К. Г. Джанга, Г. Кершенштейнера, Ч. Паттерсона.

Варто відзначити, що погляди науковців на поняття національно-патріотичного виховання не тотожні. Частина вчених кваліфікує це поняття як визначний принцип вітчизняної педагогіки (В. М. Оржеховська), як духовно-моральний принцип (Т. Д. Дем'янюк), як основний принцип національного виховання (Б. М. Ступарик).

Отже, зважаючи на давню і ґрунтовну традицію вивчення питань громадянського і патріотичного виховання, дана проблематика загалом досить повно представлена в наукових дослідженнях. Безперечно, ці дослідження зробили істотний внесок у теорію і практику формування громадянської позиції, громадянської свідомості, громадянського виховання, однак проблема формування громадянського світогляду досліджена вкрай недостатньо. Більше того, у сучасній науці, у тому числі й у культурології, відсутні дослідження, присвячені формуванню громадянського світогляду підлітків засобами дитячих бібліотек. Зокрема, недостатньо вивчені механізми організаційних дій дитячої бібліотеки з формування громадянського світогляду підлітків; відсутня методологія формування громадянського світогляду підлітків, що враховує сутність та специфіку соціально-культурних явищ і процесів; не розроблена культурологічна теорія формування громадянського світогляду підлітків у середовищі дитячої бібліотеки, що забезпечує поєднання завдань соціально-культурного виховання особистості та взаємодії дитячих бібліотек як суб'єктів соціально-культурної діяльності; має місце слабе наукове обґрунтування міри участі бібліотечних установ в роботі з формування громадянського світогляду.

Таким чином, є реальна потреба з'ясування особливостей формування громадянського світогляду підлітків засобами дитячих бібліотек, чим і пояснюється науково-теоретичний рівень актуальності даної статті.

Отже, метою статті є з'ясування особливостей формування громадянського світогляду підлітків засобами дитячих бібліотек.

Нині більшість культурних інститутів, які продовжують функціонувати в межах сталої традиції, зіткнувшись із вимогами життя, відчують значні труднощі. Це пов'язане з тим, що в сучасну епоху відбулося одразу дві революції: ментальна і технологічна. Перша пов'язана з процесом глобалізації і формуванням нової культурної парадигми, друга – з наслідками революції у сфері комунікацій. Зміни, пов'язані з

глобалізацією, є переважно об'єктивними, і культурні інститути, у тому числі і бібліотеки, повинні з ними рахуватися, оскільки сучасне суспільство вимагає від них відповідності новим потребам – потребам вижити й орієнтуватися в полікультурному соціумі. Разом із тим, культурні інститути орієнтуються на вкорінені культурні стереотипи, тому така бажана зміна орієнтирів є складною, вимагаючи істотної зміни уявлень про роль культури в суспільстві.

У свою чергу, революція у сфері комунікацій пов'язана з усвідомленням того факту, що культура активно формується індивідами саме у процесі їх спілкування. Саме спілкування, або комунікація, є найважливішим засобом входження людини в соціум і перебування в ньому, а все її життя – це безперервний процес обміну інформацією, досвідом, навичками, результатами діяльності. Іншими словами, розвиток бібліотеки як феномена культури, розгортання її конкретних типів і форм перебуває в динамічній залежності від процесів, які відбуваються у суспільстві і культурі.

Унаслідок цих змін у функціонуванні інституту бібліотеки нині спостерігається стійка тенденція до поліфункціональності її діяльності, відбувається відхід від виключно традиційних методів роботи, отримує особливий розвиток інформаційно-просвітня і дозвіллева робота. Крім того, для аудиторії бібліотеки характерна значна зміна читацького поведіння під впливом розвитку медіасфери і зростання електронних технологій, унаслідок чого серед читачів збільшується частка віддалених користувачів. У структурі ж читання найбільш значущими стають ділові, функціональні мотиви, а кількість запитів, не пов'язаних із навчальною чи науковою діяльністю, відчутно зменшується. У великих бібліотеках, які мають достатнє матеріально-технічне забезпечення, найбільш запитуваною, як і раніше, залишається літературна складова бібліотечної діяльності і книга як об'єкт попиту, хоча частка тих, хто звертається до інтерактивних інформаційних ресурсів, має тенденцію до збільшення. У дитячій бібліотеці найбільшим попитом користується дозвіллева діяльність: освітні і культурно-просвітні заходи, творчі заняття, клуби за інтересами, консультації спеціалістів не бібліотечного профілю: психологів, юристів тощо.

Говорячи про взаємозв'язок і взаємовпливи бібліотеки і культури, варто пригадати, що бібліотека виникла як відповідь на потребу суспільства в накопиченні, зберіганні і переданні знань та культурного досвіду, відображених у тексті. Динаміка соціально-економічного та культурного розвитку формує книжковий світ, його стилі і напрями, диктує йому свої вимоги, обумовлює організацію бібліотечних фондів. Поряд із цим, бібліотека сама потужно впливає на культурний процес, на відбір культурних цінностей через вироблення власної технології відбору, зберігання, передання текстів, формату і якості їх носіїв та процесу каталогізування.

Бібліотеки вибудовують взаємозв'язки між продуктами культури і читачами (користувачами), сприяють динамічному розвитку міжкультурних контактів суспільств, соціальних груп та індивідів, і навіть створенню нових соціокультурних утворень [17, с. 13]. Міжкультурні взаємодії нині значною мірою детермінують ціннісні орієнтації і спрямованість розвитку культури, внаслідок чого в умовах глобалізації від їх змісту все більше залежить буття всіх локальних культурних світів, сучасної людини і людства загалом.

У цьому контексті особливу увагу слід звернути на культууроутворюючу функцію сучасної бібліотеки, яка полягає в тому, що вона, бібліотека, здатна проникати у світ іншої культури завдяки вихованню у своїх читачів культурної сприйнятливості, правильної інтерпретації проявів комунікативних властивостей різних культур. Знання через читачів бібліотеки ніби «перетікають» в інші культури, а через них в інші сфери діяльності, що дає змогу бібліотеці займати стабільне місце у процесах міжкультурних взаємодій і зберігатися у просторі світової культури [13, с. 12]. Відтак, можна стверджувати, що дитяча бібліотека завдяки продуманому формуванню бібліотечного фонду вирішує проблеми зберігання паттернів високої культури, тим самим зберігаючи «мозаїчність» загальнолюдської культури, нівелюючи тенденції до глобалізації, уніфікації і стандартизації культурних процесів.

Культуротворчі можливості дитячої бібліотеки найбільш повно проявляються у періоди трансформації, модернізації суспільного життя. Завдяки своїм технологіям і фондам дитяча бібліотека допомагає культурному співтовариству вирішувати проблеми зберігання і тривалого управління культурою через письмово-фіксоване знання і друковане слово. Завдяки документам, що зберігаються у бібліотеці, вона не лише здійснює передання накопиченого культурного досвіду, а й наповнює свідомість своїх читачів ідеєю культурного релятивізму, а через нього формує зразки культурної ідентичності.

Як культурний феномен бібліотека функціонує в матеріальному і духовному аспекті. Збираючи, зберігаючи і транслюючи нові знання, дитяча бібліотека, з одного боку, формує свого читача, його потребу в інформації і знаннях, а з іншого – з допомогою своїх засобів і способів впливає на суспільство. Цей вплив обумовлений її включенням в усі сфери людської діяльності, що дає їй змогу не лише задовольняти потребу в будь-якому виді діяльності, а й формувати цю потребу, особливо що стосується самостійного, вибіркового ставлення до світу цінностей, зміни внутрішнього світу користувача завдяки вихованню в нього усвідомленої активності. Таким чином дитяча бібліотека виконує свою культууроутворюючу роль в стійкому розвитку суспільства.

Отже, під впливом сучасних трансформаційних процесів бібліотека як відкрита комунікативна система перетворюється на центр, в якому формується модель сучасної соціокультурної особистості, а бібліотекарі стають зберігачами і пропагандистами не інформації як такої, а розуму, який перетворює інформацію на знання, а потім на розуміння, розсудливість, толерантність. Фактично йдеться про формування громадянськості, соціокультурна роль виховання якої полягає у вираженні інтересів соціально-культурних спільнот, організації суб'єктної активності до захисту цих інтересів, реалізації цих принципів у державній і міжнародній політиці. Громадянськість є елементом життєвої позиції особистості, що реалізується в її готовності і здатності до участі у вирішенні суспільних і державних проблем. Громадянськість є також формою ідентичності людини, що виражається у встановленні її зв'язку з конкретним суспільством і державою на основі прийняття та засвоєння загальних цінностей, смислів і норм поведінки і взаємної відповідальності [1, с. 19]. При цьому громадянський світогляд – це результат освоєння особистістю наукових, політико-економічних і

культурологічних знань, які співвідносяться з розвитком суспільства; самостійного вибору громадянських цінностей і оцінок, своєї активної позиції в системі «людина-суспільство» [12, с. 103].

У процесі формування громадянського світогляду засобами дитячих бібліотек необхідно чітко усвідомлювати, що ефективність цього процесу безпосередньо залежить від форм і методів його організації. Пріоритетну роль повинні відігравати активні форми, що стимулюють творчість, ініціативу, самостійне та критичне мислення і ґрунтуються на принципі багатосторонньої взаємодії. До активних форм належать різноманітні види дискусій, ситуаційно-рольові ігри, ігри-драматизації, «мозкові атаки», інтелектуальні аукціони, метод аналізу проблемної ситуації. При цьому важливу роль відіграє проектна робота: організація різноманітних проектів і кампаній, видання у бібліотеці газет і журналів. Варто також застосовувати й традиційні бесіди, диспути, лекції, конференції, різні форми роботи з книгою та періодикою. Наприклад, можна провести бесіди чи уроки державності на теми: «Знати і поважати Герб своєї Вітчизни, її прапор і гімн», «Державна символіка Батьківщини», «Наша Вітчизна Україна»; огляди періодики: «Пульс планети», «За текстами газет» та інші. Актуальними є такі заходи як «Свято рідної мови», Шевченківські читання, уроки мужності, зустрічі з ветеранами Другої світової війни. Доречними будуть і заходи екологічного змісту, а також заходи, що сприяють вихованню правосвідомості.

Необхідно також передбачити широкий спектр інформаційних форм роботи. Актуальними є інформаційні місячники, декади, тижні громадянської тематики, предметні дні, дні нової книги тощо. Важливу роль у формуванні громадянина відіграє залучення його до участі у громадських акціях та ініціативах (благодійна допомога, екологічні проекти, соціологічні опитування тощо).

Застосування наведених форм і методів формування громадянського світогляду повинно розвивати в особистості поведінкові норми, що включають в себе вміння аналізувати, ставити запитання, шукати відповіді, критично та всебічно розглядати проблему, робити власні висновки, брати участь у громадському житті, здатність орієнтуватися й адаптуватися в нових соціальних умовах, захищати свої інтереси, поважати інтереси і права інших, самореалізуватися тощо.

У Національній бібліотеці України для дітей розроблено «Програму національно-патріотичного виховання дітей і підлітків» на період до 2020 року. У ній, зокрема, відзначено, що «патріотизм покликаний дати новий імпульс духовному оздоровленню нашого народу, формуванню в Україні громадянського суспільства, яке передбачає трансформацію громадянської свідомості, моральної, правової культури особистості, розквіт національної самосвідомості і ґрунтується на відродженні народних традицій та визнанні пріоритету прав людини» [15, с. 1]. «Програма...» спрямована на «виховання у підростаючого покоління почуття патріотизму, духовності, людяності, доброти, любові до Батьківщини, свого народу; сприяння становленню й утвердженню України як суверенної і незалежної, правової, демократичної, соціальної держави; формування національної самосвідомості, високих моральних якостей, необхідних для відданого служіння Батьківщині, готовність відстоювати її незалежність, служити і захищати її, розділити свою долю з її долею» [15, с. 1]. Відтак метою «Програми...» є «забезпечення

цілеспрямованого, комплексного, послідовного утвердження в Україні патріотизму, становлення громадянина-патріота, готового самовіддано розбудувати її як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу і забезпечувати її національну безпеку, знати свої права і обов'язки, цивілізовано відстоювати і виконувати їх, сприяти єднанню українського народу, громадянському миру і злагоді в суспільстві» [15, с. 2].

«Програмою...» передбачено проведення таких заходів: 2016 р.: семінар-практикум «Національно-патріотичне виховання підлітків: особливості, досвід, проблеми»; мистецький вечір «Я люблю тебе, мій краю, рідна Україно»; конкурс дитячого малюнка «Твоя мала Батьківщина»; «Громада і суспільство грані співпраці»; історична гра-мандрівка «Лицарі українських степів»; вечір солдатської слави «Пам'ятати, щоб жити»; 2017 р.: круглий стіл «Патріотизм ХХІ століття: його формування на традиціях минулого і сучасного досвіду»; конкурс дитячого малюнка «Україна вільна, незалежна»; концертно-ігрова мозаїка «Козацькі витівки»; 2018 р.: урок громадянськості і миру «Майбутнє України твоє майбутнє»; літературно-музичний вечір «Ми українці велика родина, мова і пісня у нас солов'їна»; літературний реквієм «Голодом вбивали свободу українців»; 2019 р.: історико-краєзнавчий віртуальний похід «Шляхами мужності і стійкості»; вечір пам'яті О. Довженка «Обличчя української історії»; 2020 р.: патріотичний форум «Зустріч поколінь»; скайп-естафета поколінь «Пам'ять енергія вічності».

Щорічно передбачено також проведення таких заходів: «Символи моєї Батьківщини», «Герб і гімн моєї держави», правовий лекторій «Норми життя в суспільстві: права, обов'язки, відповідальність», зустріч з ветеранами «Ми знову прийдемо до вічного вогню», уроки мужності «Ми цю славу збережемо», зустрічі з очевидцями «Герої військових конфліктів», уроки історії незалежної України «Ми цю славу збережемо» до Дня гідності і свободи; літературні портрети ювілярів року «Величні постаті України»; цикл заходів за творчістю поета «Співане слово Тараса»; цикл заходів за творчістю Лесі Українки «Українська Лесина душа»; історична вітальня цикли заходів з нагоди ювілеїв діячів української історії «Вони творили історію України»; книжкові ретро-виставки з фонду НБУ для дітей Діти Великої Вітчизняної війни» (2018–2020), віртуальний творчий конкурс «Наша вулиця носить ім'я героя війни» (2019–2020) [15, с. 4–7].

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити такі висновки. Дитяча бібліотека як соціокультурний інститут відчуває в сучасну епоху кілька серйозних викликів, пов'язаних зі зміною культурних парадигм. Будучи самостійною спеціалізованою установою, дитяча бібліотека сприяє не лише збиранню, зберіганню інформації, що циркулює в культурі, та обробці соціокультурної інформації, яку продукує суспільство для розвитку молодого покоління і яка відображає усі сфери осягнення дитиною культури суспільства (науку, мистецтво, літературу, релігію тощо), а й підтримує саму культуру через затребуваність культурно-значущої інформації, формує цю потребу.

У процесі формування громадянського світогляду підлітків дитяча бібліотека відіграє визначну роль, зважаючи на її культуроутворюючу функцію і можливості її реалізації. Саме тому подальшого ґрунтовного дослідження вимагають питання методів і способів формування громадянського світогляду підлітків засобами дитячих

бібліотек, які б адекватно відображали потреби часу та відповідали культурним запитам суспільства.

Література:

1. Айвазян А. А. *Гражданственность и гражданское участие (теоретико-методологический анализ)* : автореф. дис. ... канд. полит. наук : 23.00.01 / А. А. Айвазян. – Екатеринбург, 2001. – 19 с.
2. Алимаева О. И. *Библиотека в эпоху глобализации: образовательный аспект* / О. И. Алимаева // *Библиотека*. – 2005. – №1. – С. 10–11.
3. Бех І. Д. *Психолого-педагогічні умови виховання у молоді громадянськості* / І. Д. Бех // *Громадянське виховання студентської молоді в умовах трансформації суспільства* : зб. наук. ст. за матеріалами Всеукраїнського науково-практичного семінару. – Черкаси, 1998. – С. 23–27.
4. Бубекіна Н. В. *Детские библиотеки в эпоху административных реформ* / Н. В. Бубекіна // *Независимый библиотечный адвокат*. – 2005. – № 5(35). – С. 22–33.
5. Васильченко Н. *О функциях детских библиотек* / Н. Васильченко // *Библиотека*. – 1993. – №2. – С. 15–17.
6. Голубева Н. Л. *Детская библиотека в современном информационном обществе* / Н. Л. Голубева // *Культура и образование в информационном обществе : материалы междунар. науч. конф., г. Краснодар, 16–18 сент. 2003.* – Краснодар, 2003. – С. 260–263.
7. Гордієнко А. І. *Бібліотека для дітей: нові можливості та пріоритети* / А. І. Гордієнко // *Дитяча бібліотека в новому вимірі: професійні цінності та інновації* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. директорів обл. бібліотек для дітей / ред. колегія С. А. Капранова [и др.]. – Севастополь : ЕКОСІ-Гідрофізика, 2013. – С. 3–7.
8. Дзюба Н. Й. *Дитячий бібліотекар: професійний розвиток у Мережі* / Н. Й. Дзюба // *Дитяча бібліотека в новому вимірі: професійні цінності та інновації* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. директорів обл. бібліотек для дітей / ред. колегія С. А. Капранова [и др.]. – Севастополь : ЕКОСІ-Гідрофізика, 2013. – С. 23–30.
9. *Дитяча бібліотека – соціокультурний інститут виховання і духовного розвитку особистості* : консультація / Держ. закл. «Нац. б-ка України для дітей»; авт.-уклад. Н. І. Безручко, О. В. Безручко. – Київ, 2011. – 24 с.
10. *Історія розвитку бібліотек України для дітей (кінець ХІХ–ХХ ст.)* : монографія / Нац. бібліотека України для дітей; А. І. Гордієнко, А. С. Кобзаренко (керівники авт. колективу); наук. ред. Л. П. Каліберда, Н. О. Новікова; рец. : Павлуша Т. П., Палеха Ю. І. – Київ : Вид.-во Ліка-К, 2015. – 592 с.
11. Кошолоп О. Ф. *Громадянське виховання старшокласників у процесі історико-краєзнавчої діяльності* : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / О. Ф. Кошолоп; Херсон. держ. ун-т. – Херсон, 2005. – 20 с.
12. Насырова М. Б. *Этнопедагогический словарь-справочник* : учеб. пособие / М. Б. Насырова. – Оренбург : Изд-во ОГПУ, 2005. – 168 с.
13. Позднякова Р. А. *Библиотека в системе современной гуманитарной культуры* : автореф. дис. ...канд. филос. наук. : 24.00.01 / Р. А. Позднякова. – Тамбов, 2005. – 32 с.
14. Пометун О. *Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки* / О. Пометун // *Вісник програм шкільних обмінів*. – 2005. – №23. – С. 18–24.
15. *Програма національно-патріотичного виховання дітей і підлітків у Національній бібліотеці України для дітей на період до 2020 року* / Національна бібліотека України для дітей. – Рукопис. – 7 с.
16. Рехтета Л. О. *Громадянське виховання учнів основної школи в позаурочній діяльності* : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / Л. О. Рехтета; Ін-т пробл. виховання АПН України. – Київ, 2003. – 20 с.
17. Сатарова Л. Х. *Межкультурные коммуникации в современной библиотечно-информационной среде* : автореф. дис. ...канд. пед. наук. : 05.25.03 / Л. Х. Сатарова. – Казань, 2015. – 26 с.
18. Сухомлинська О. В. *Ідеї громадянськості й школа в Україні* / О. В. Сухомлинська // *Шлях освіти*. – 1999. – № 4. – С. 20–25.
19. Чепіль М. М. *Антін Лотоцький – педагог, громадський діяч (1881-1949)* : монографія / Чепіль М. М., Дудник Н. З. ;

**ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СВІТОГЛЯДУ ПІДЛІТКІВ
ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ ДІЯЛЬНОСТІ ДИТЯЧОЇ БІБЛІОТЕКИ**

за ред. М. М. Чепіль. – Дрогобич : Ред.-вид. відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2008. – 264 с. **20.** Яців Я. М. Ідея національно-патріотичного виховання в українській педагогіці кінця ХХ – початку ХХІ століть / Я. М. Яців // Пріоритети сучасної освіти і виховання в контексті завдань педагогічної науки : матеріали педагогічних читань на пошану члена-кореспондента АПН України, доктора педагогічних наук, професора Прикарпатського університету імені Василя Стефаника Богдана Михайловича Ступарика. – Івано-Франківськ : Плаї, 2003. – С. 123–126.